

відокремлення жінки від її самовідчуття, а її увага здебільшого переорієнтовується на те, як вона сприймається соціальним оточенням.

Махній М. М.

«МЕРЕЖЕВЕ ПОКОЛІННЯ»: ВІД КОМУНІКАЦІЙНИХ РИЗИКІВ ДО БЕЗПЕЧНОЇ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ

Сучасні інтернет-технології створили особливий світ, в якому сформувався ціле покоління, яке вже не уявляє свого життя без електронних гаджетів, комп'ютерних ігор, віртуальних спільнот і соціальних мереж. Останнім часом у соціальних науках поширилось чимало термінів, якими позначають нову людську генерацію: *«мережеве покоління»* (Net Generation), *«цифрові аборигени»* (Digital Natives), *«покоління Сі»* (Generation C, від поняття «Connected Collective Consumer» – підключений колективний споживач) та ін. Даний тезаурус став логічним продовженням аналогічних понять, що використовуються у популярній нині «теорії поколінь» (Н. Хоув, В. Штраус), де подібні класифікації відображають соціокультурні зміни у системі цінностей людей, що вирости у різні історичні періоди.

Загальновідомо, що Інтернет від початку його комерційного застосування став (попри всі свої «доброчесні» інформаційні вигоди) чи не наймогутнішим виразником і концентратом ключових людських слабкостей: аморальності, розпусти, жорстокості, підступності, безвідповідальності, глупоти врешті-решт. Наприклад, служба безпеки «Фейсбуку» щодня закриває 1 мільйон акаунтів, більшість із яких створена «загрозливими суб'єктами» (спамерами, шахраями та хейтерами).

Використання інтернет-ресурсів, існування акаунтів індивіда в соціальних мережах психологи розглядають як процес *кіберсоціалізації*, особливо актуальний для юнацтва, яке виступає одночасно найактивнішою й найуразливішою віковою

категорією кіберпростору. Комунікаційні ризики пов'язані з міжособистісними відносинами інтернет-користувачів і містять в собі загрозу зіткнутися з психологічними нападами, які здійснюються через електронну пошту, сервіси миттєвих повідомлень, чати, форуми, блоги, соціальні мережі, сайти знайомств, а також за допомогою мобільного зв'язку.

Інтернет, значно розширивши можливості міжособистісного спілкування, призвів до виникнення особливих форм прояву агресії у віртуальному просторі – *кіберагресії*. Найпоширенішим її різновидом є *тролінг* (букв. з англ. trolling – ловля риби на приваду) – це розміщення на віртуальних комунікаційних ресурсах провокаційних повідомлень з метою нагнітання конфліктної атмосфери, негативної реакції користувачів, взаємних образ шляхом порушення правил етичного кодексу інтернет-взаємодії. Особу, що займається тролінгом, називають тролем, що збігається з назвою скандинавського міфологічного персонажа. На думку дослідників, основними маркерами приналежності до субкультури тролей є самоідентифікація та замотивованість «лулзами» (англ. сленг lulz – «гучне реготання від порушення чиеїсь душевної рівноваги»). Хоча лулз позначає те, над чим можна усім без винятку покепкувати, однак значна доля лулзів має ксенофобну і гомофобну спрямованість. Наразі інтернет-тролі починають утворювати віртуальні співтовариства і організації, де обмінюються досвідом ефективного провокування конфліктів.

Головною метою тролінгу є викликати словесну перепалку – так званий *флеймінг* (англ. flaming – займання, полум'я) – це явище, коли учасники мережевої дискусії залишають основну тему обговорення і переходять до «онлайн-суперечки», взаємних образ і нападків. Причинами кіберфлеймінгу можуть стати образливі жарти і натяки, що не мають відношення до початкової теми розмови; гострі висловлювання на адресу певних компаній, телевізійних програм, фільмів, артистів, політичних партій тощо; зверхні висловлювання, обумовлені помилковим визначенням віку чи ерудиції співрозмовника; різні точки зору на обставини і події тощо. Зазвичай, перепалка відбувається в «публічному» оточенні, такому як наприклад,

інтернет-форуми, соціальні мережі, чати, гральні сервери, веб-сайти з відео-обміну тощо.

Останнім часом серед учнівської та студентської молоді набуває розповсюдження більш жорстка форма агресивної поведінки – *кібербулінг* (англ. cyberbullying, від bully – хуліган, задирака, кривдник) – навмисні вчинки, які протягом певного проміжку часу скоюються певною особою або групою з використанням засобів електронної комунікації для залякування, приниження, цькування, психологічного терору стосовно конкретних осіб, аби завдати їм шкоди, викликати страх, підкорити. Зарубіжні та вітчизняні дослідники зазначають, що кібербулінг є неоднорідним явищем і має різні форми маніфестації:

· *Домагання* (англ. harassment – приставання, домагання) – повторювані, образливі повідомлення, відправлені жертві. Американські дослідники зазначають, що поняття «*harassment*» істотно відрізняється від концептуально схожого «*flaming*», бо воно характеризує переслідування жертви в односторонньому порядку та протягом більш тривалого часу. На відміну від флеймінгу, продуцент харасменту спрямовує агресію на конкретну людину, яка не вступає з ним у перепалку і не публікує повідомлень подібного агресивного характеру. Для характеристики прихованого вистежування та анонімного агресивного переслідування необережних чи вибраних з певною метою інтернет-користувачів задля вчинення подальших злочинних дій (нападу, побиття, згвалтування) використовують термін «*кіберсталкінг*» (англ. cyberstalking – кіберпереслідування).

· *Наклепи* (англ. denigration – обмовлення, наклеп) – розповсюдження принизливої, зневажливої інформації про об'єкт переслідування електронними засобами. Це можуть бути текстові повідомлення, фото, відео, які змальовують жертву в образливій формі. Жертвами можуть ставати не тільки окремі особи, але й групи, зокрема, трапляється розсилка списків на кшталт «хто одягається гірше за всіх» або «хто з ким спить» у школі, створюються спеціальні сайти (online slam books), де однокласники публікують подібні рейтинги і коментарі, часто грубі й неприємні. Інтернет-платформою для цього часто

виступають розважальні сайти, орієнтовані на студентів і школярів, де розміщуються не лише жарти, а й плітки про однолітків, перетворюючи гумор на поле тренування власного роздратування, перенесення агресії тощо. Подібні сайти учнівська молодь відвідує не лише через бажання попліткувати або залишити коментар, а ще й для того, аби пересвідчитися, чи не стали вони самі черговим об'єктом наклепу і злісних розваг знайомих.

- *Самозванство* (англ. masquerading – маскування; impersonation – удавання когось) – переслідуючий позиціонує себе як жертву, використовуючи поцуплений у неї пароль доступу до акаунта в соціальних мережах, блогах, пошті та здійснює від імені потерпілого негативну комунікацію, або ж створює свій профіль із аналогічним нікнеймом, аби поширити недоречну чи образливу інформацію.

- *Ошуканство* (англ. outing and trickery – публічне викриття і крутіство) – видурювання приватної, конфіденційної інформації задля подальшого оприлюднення в Інтернеті, або передавання її (текстів, фото, відео) електронною поштою тим, кому вона не призначалася. Як правило, особисту інформацію отримують шляхом шахрайства через встановлення довірливих стосунків з жертвою.

- *Відчуження* (англ. exclusion – виключення, вилучення) – це сукупність дій, які конкретно й умисно спрямовані на відмову від спілкування з певними індивідами в соціальних мережах, виключення небажаних осіб з онлайн групи, блокування доступу до свого профілю. Переважно таке відчуження реалізується невербально у вигляді мовчазного бойкотування у формі затримки відповіді в чаті або, навіть, її відсутності. Повна ізоляція в межах онлайн спільноти, або *кіберостракізм*, може відбуватися у будь-якому захищеному паролем середовищі або шляхом вилучення користувачів із «списків друзів» (buddy list). Як правило, кібервідчуження викликає емоційний дискомфорт і знижує самооцінку. Аби подолати негативні переживання такі користувачі долучаються до інших онлайн спільнот, але поведуться там вже більш конформно.

- *Відеозаписи нападів* (англ. video recording of assaults – відеозапис нападів) – групові дії, що передбачають фіксацію

хуліганських витівок над жертвами за допомогою відеокамер мобільних гаджетів із подальшим оприлюдненням в Інтернеті. В англомовному дискурсі цей відносно новий різновид кібербулінгу часто позначають поняттям «*happy slapping*» («вдали ляпаси»), коли група підлітків здійснює раптовий напад на жертву, з метою зняти її реакцію на мобільний телефон. Однак подібні дії не обмежуються лише «ляпасами», починаючись як жарт, вони часто переходять у фізичне насильство з відповідними правовими наслідками. Відтак назва «*happy slapping*» закріпилася за будь-яким відеороликом, що містить в собі реальні сцени насильства. У США відеоролики нападів з метою гвалтування чи його імітації зазвичай називають сленговим терміном «*hopping*» («наскок»). Для посилення почуття приниження у жертв переслідувачі розміщують відеозаписи інцидентів в інтернет-просторі, де їх можуть переглядати і коментувати тисячі людей без згоди постраждалих. В Україні подібне бешкетування неповнолітніх також набуває масового характеру та почасти виходить за межі звичайних хуліганських атак і наближаються до криміналу.

Як бачимо, конфліктний інтернет-дискурс надав поштовх для розвитку та еволюції традиційного булінгу. Відмінності кібербулінгу від реального (*face-to-face bullying*) обумовлені особливостями інтернет-середовища: анонімністю, можливістю фальсифікації, наявністю величезної аудиторії, можливістю дістати жертву в будь-якому місці і в будь-який час. Крім того, на відміну від усних чи фізичних знущань, відображення цькування у кіберпросторі не завжди легко позбутися, інші користувачі можуть їх завантажити, зберегти та поширити.

Процес розвитку «омережевленого» суспільства вимагає нагального вирішення глобальної проблеми, пов'язаної з формуванням підростаючого покоління, як активного соціального суб'єкта здатного до безпечної життєдіяльності в інтернет-просторі. Хоч поінформовані діти і підлітки певною мірою усвідомлюють можливі проблеми, з якими вони можуть зіткнутися в кіберпросторі, зробити їх перебування у всесвітній мережі більш безпечним – важливе завдання для їхніх батьків, громадських організацій, фахівців психолого-педагогічної сфери.